

Οικονομία των Αναγκών και Κοινωνικός Έλεγχος: Η στρατηγική για τον Σοσιαλισμό του 21ου αιώνα

των Τάσου Κυπριανίδη και Γιάννη Μηλιού

Η οξεία οικονομική κρίση, οι απολύσεις και η ανεργία έχουν κλονίσει παλιές βεβαιότητες για την αποτελεσματικότητα μιας οικονομίας που στηρίζεται στις εμπορεύσιμες αξίες με αποκλειστικό στόχο την παραγωγή κέρδους. Και δεν φαντάζουν εξωπραγματικές οι σκέψεις για μια άλλη οικονομία που στοχεύει στην παραγωγή αγαθών για την ικανοποίηση των αναγκών των πολιτών της σύγχρονης κοινωνίας, η οποία βρίσκεται στον αντίποδα μιας κοινωνίας «των ευκαιριών», της παντοκρατορίας του χρήματος ως υπέρτατης αξίας της κοινωνίας.

Η θέση ότι οι ανάγκες δεν είναι εμπορεύματα, αναδεικνύει δυο κρίσιμους άξονες:

- ο τη σημασία της *κοινωνικής αλληλεγγύης* για να διαμορφώσει κανείς την οικονομική διάσταση των λύσεων,
- ο την *αναγκαιότητα του κοινωνικού ελέγχου* ώστε να έρθει η πολιτική της πλειοψηφίας και των κινημάτων στο προσκήνιο.

Και οι δυο έννοιες αντιστρατεύονται καταστατικά τον σύγχρονο λαβύρινθο των θεσμών και των «εκπροσωπήσεων», βρίσκονται στη βάση της *οικονομίας των αναγκών*.

Βασικό συστατικό του σύγχρονου κράτους της παντοδυναμίας του κεφαλαίου αποτελεί το αδιαπέραστο και αδιαφανές των μηχανισμών, ιδιότητα που συχνά βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με τους θεσμούς της «αντιπροσώπευσης».

Αρκούν παραδείγματα από τη λειτουργία της δικαιοσύνης, των πάλαι ποτέ κοινωφελών εταιριών, αλλά και των ίδιων των δημόσιων οργανισμών ή εταιριών για να πιστοποιήσουν του λόγου το αληθές.

Το ΙΚΑ δεν «γνώριζε» ότι ο εργολάβος καθαρισμού που προσέλαβε χρησιμοποιούσε ανασφάλιστες καθαρίστριες. Ο ΗΣΑΠ δεν είχε ιδέα για την «έξυπνη» αποφυγή του «βαρέως και ανθυγιεινού» ενσήμου. Ο ίδιος ο Υπουργός «αγνοούσε» ότι όφειλε να ασφαλίσει το προσωπικό του στο ατομικό «εντευκτήριό» του. Και η ίδια «άγνοια» οδήγησε τους εκπροσώπους των εργαζομένων στα ασφαλιστικά ταμεία να συναινέσουν σε εισηγήσεις της «υπηρεσίας» για την

«αξιοποίηση» των αποθεματικών τους σε «σύγχρονα χρηματοοικονομικά προϊόντα», σε μια ψευδεπίγραφη «ελευθερία» του χρήματος να παράγει επιπλέον χρήμα, πάνω και πέρα από τις ανάγκες των ασφαλισμένων που απλά αξιώνουν αξιοπρεπή ζωή τώρα και στο μέλλον.

Πόση «άγνοια» μπορούν άραγε να χωρέσουν οι σύγχρονοι αντιπροσωπευτικοί θεσμοί; Και πόσο άνετα νοιώθουν οι «αντιπρόσωποι της εργασίας» που «απλά» επικύρωσαν τις εισηγήσεις των «ειδικών»;

Τα παραπάνω δείχνουν πόσο αναγκαίο είναι να υπάρξει *κοινωνικός έλεγχος* για να σπάσουν τα στεγανά. Αλλά ο *κοινωνικός έλεγχος* προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή των εργαζομένων, των πολιτών, με θεσμούς εκπροσώπησης και μηχανισμούς ουσιαστικής παρέμβασης που θα λειτουργούν με γνώμονα την κάλυψη των αναγκών και όχι τη δημιουργία νέων αξιών στην οικονομική του καζίνο. Η ζωή και οι ανάγκες των ανθρώπων δεν παίζονται σε κανένα καζίνο, όσο σύγχρονο και αν είναι!

Αλλά μιας και μιλάμε για την αξία του κοινωνικού ελέγχου, αναρωτιόμαστε πόσο βοήθησε η σύγχρονη «αντιπροσώπηση» να ενημερωθούμε για την περίπτωση του «εξαιρετικά ζημιογόνου» ΟΣΕ; Εκεί, ο στοιχειώδης *κοινωνικός έλεγχος* θα αποκάλυπτε ότι το χρέος του σιδηροδρόμου είναι κατά κύριο λόγο η συσσώρευση ελλειμμάτων δημιουργίας, συντήρησης και ανανέωσης μιας κοινωφελούς υποδομής, η οποία για αυτόν ακριβώς το λόγο δεν είναι «αποδοτική». Θα έδειχνε ότι το «Σύμφωνο Σταθερότητας» ακριβαίνει σημαντικά το κόστος του σχετικού ελλείμματος: αντί της ευθείας ανάληψής του από το κράτος, δανείζεται ο ΟΣΕ με χειρότερους όρους από το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, «προστατεύοντας» το κράτος από την υπέρβαση του μαγικού 3%. Θα γινόταν φανερό ότι η κατά Μάαστριχτ σταθερότητα πολλαπλασιάζει το κόστος του ΟΣΕ για την εξυπηρέτηση του «δανεισμού» του.

Πόση πληροφόρηση και *κοινωνικός έλεγχος* υπάρχει τέλος για τις Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ), που προβάλλονται ως πανάκεια για τη δημιουργία νέων πολυδάπανων υποδομών, όταν αγνοούμε παντελώς τη χρηματοοικονομική διάσταση των υποχρεώσεων που δημιουργούνται; Διότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων που χρησιμοποιείται η μέθοδος αυτή, τα έργα που κατασκευάζονται δεν έχουν ανταποδοτικά τέλη, οπότε πρόκειται για συνδυασμό δανεισμού του ιδιώτη αντί του κράτους, τμηματική καταβολή της οφειλής από το κράτος στον ιδιώτη, άρα μεταφορά της υποχρέωσης στο μέλλον και επιβάρυνση του

κόστους με το κέρδος του ιδιώτη. Μήπως είναι καιρός να υπάρξει μια επισταμένη μελέτη των μελλοντικών διογκωμένων ελλειμμάτων που αβίαστα επισωρεύει η χρήση των ΣΔΙΤ στην παραγωγή δημοσίων έργων; Αλλά μήπως τότε θα φανεί το πόσο ευεργετικό για το κεφάλαιο είναι τελικά το Σύμφωνο Σταθερότητας;

Πόσο γνωστές είναι τέλος οι παράμετροι της διαρκούς υποβάθμισης των μη αποδοτικών για το κεφάλαιο θαλάσσιων μεταφορών, αυτό που συνηθίζεται πια να αποκαλούμε «άγονες γραμμές», με ανυπολόγιστες συνέπειες για τη ζωή και ευημερία των κατοίκων, αλλά και για τη συντήρηση τοπικών οικονομιών και κοινωνιών που μπορούν να προσφέρουν υψηλή ποιότητα ζωής σε συμπολίτες μας; Και πόσο συνέβαλε στην υποβάθμιση αυτή η περίφημη απελευθέρωση των θαλάσσιων συγκοινωνιών, που έφερε την «άγωνα γραμμή» στην Κύθνο, δηλαδή μερικές δεκάδες μίλια από τον Πειραιά; Ενώ ταυτόχρονα «έφτιαξε» μερικούς νέους εφοπλιστές αφήνοντας στην τύχη τους νησιώτες και επισκέπτες κάθε άλλο παρά ακριτικών περιοχών;

Η κυρίαρχη οικονομική πολιτική, υπηρετώντας το κεφάλαιο, δηλαδή τις εμπορεύσιμες αξίες και το κέρδος, έχει οδηγήσει σε αδιέξοδο, με ολοένα και πιο ορατές συνέπειες. Στο πλαίσιο αυτό, η προβολή μιας *οικονομίας των αναγκών* που απαιτεί τον *κοινωνικό έλεγχο* ώστε επιτέλους οι άνθρωποι να τίθενται «πάνω από τα κέρδη» δεν συνιστά ουτοπική πρόταση. Αποτελεί ένα στρατηγικό άξονα και μια καθοδηγητική αρχή πάλης ώστε να έρθει η πολιτική της πλειοψηφίας και των κινημάτων στο προσκήνιο. Συνιστά έτσι μια πολιτική στρατηγική «αντιηγεμονίας».

Ας δούμε για παράδειγμα την «εξυγίανση» του ασφαλιστικού, δηλαδή τη μείωση του σημερινού πραγματικού εισοδήματος με την αύξηση των εισφορών, τη μείωση της μέσης διάρκειας της σύνταξης με την αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης, και τέλος τη μείωση και των ίδιων των συντάξεων. Εκτός του ότι εξυπηρετεί την τόνωση των διεθνών κεφαλαιαγορών με τα «υγιή» αποθεματικά των ταμείων, ποια κοινωνική ανάγκη θεραπεύει; Αντιθέτως, αν υιοθετήσουμε την οπτική της κοινωνικής αλληλεγγύης τότε οι σημερινοί και αυριανοί συνταξιούχοι δικαιούνται το «μέρισμα ανάπτυξης» που έχουν εν πολλοίς χρηματοδοτήσει με τις εισφορές τους. Και αν λείπει κάτι από το «ταμείο», αυτό πρέπει να αναζητηθεί στην κοινωνία, που άλλωστε δεν (πρέπει να) λειτουργεί όπως μια οποιαδήποτε ασφαλιστική εταιρία! Η λογική της οικονομίας των αναγκών, της κοινωνικής αλληλεγγύης επιτάσσει μια διαφορετική αρχή: το Δημόσιο οφείλει να εγγυάται αξιοπρεπείς συντάξεις (εξασφαλίζοντας

πόρους, αναδιαρθρώνοντας δαπάνες), με δεδομένο μάλιστα ότι επί δεκαετίες αξιοποιούσε τα αποθεματικά των ταμείων, για ό,τι θεωρούσε αναπτυξιακές πολιτικές!

Ας δούμε και ένα άλλο παράδειγμα: Ποια ανάγκη εξυπηρετεί η εισαγωγή στο χρηματιστήριο δημόσιων επιχειρήσεων (στην ουσία υπηρεσιών) κοινής ωφέλειας, όταν η ίδια η πράξη αυτή συνεπάγεται ότι αντί για την ευημερία του πολίτη το κριτήριο που πρυτανεύει είναι η απόδοση της μετοχής για τους επενδυτές; Θεωρητικό ζήτημα; Καθόλου! Δείτε τη ΔΕΗ που ευρισκόμενη το 2008 σε δίνη μειούμενης κερδοφορίας ή και ζημιών, επέλεξε αντί της αγοράς ενέργειας από το εξωτερικό την εξάντληση των υδάτινων αποθεμάτων για ιδιοπαραγωγή φθηνής ενέργειας, προς δόξαν της μετοχής της, αλλά με ολέθριες συνέπειες για το περιβάλλον. Για ποια «κοινωνική πολιτική» μιλάμε όταν κοινωνικός έλεγχος στην «μετοχοποιημένη» ΔΕΗ δεν υπάρχει, αλλά μόνον γενικές συνελεύσεις μετόχων οι οποίοι επικροτούν τη λύση που αποδίδει περισσότερο για το πορτοφόλι τους;

Και δεν θα ψάξουμε πολύ αν αναζητήσουμε και άλλα παραδείγματα: ποια ανάγκη εξυπηρετεί η κοινή αγροτική πολιτική, τα χρηματιστήρια πρώτων υλών και τροφίμων, το «στοίχημα» με τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων; Τα παραπάνω είναι λίγα μόνο από τα ζητήματα τα οποία η κυρίαρχη οικονομική πολιτική, που υπηρετεί τις εμπορεύσιμες αξίες και το κέρδος, έχει οδηγήσει σε αδιέξοδο, με κοινό παρονομαστή τη βίαιη καταπάτηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων που συχνά πληρώνουν με τη ζωή τους την εύκολη κερδοφορία του κεφαλαίου. Μια στάση που έχει στη ρίζα της την αντίληψη ότι η εργασία είναι ένας –συνήθως ακριβός– «συντελεστής παραγωγής» και όχι ο παραγωγός αξιών χρήσης που ικανοποιούν ανάγκες της ζωής.

Αντίθετα, μέσα από τις κινηματικές τους συλλογικότητες, που αντιπαραθέτουν τη λογική των ανθρώπινων αναγκών και του κοινωνικού ελέγχου στη λογική της αξιοποίησης του κεφαλαίου και στον καταναγκασμό του κέρδους, οι εργαζόμενοι θα συνειδητοποιούν ότι προϋπόθεση για την αλλαγή πορείας είναι ο ριζικός μετασχηματισμός των πολιτικών συσχετισμών δύναμης: Η απαξίωση της καπιταλιστικής λογικής του κέρδους προϋποθέτει και συνεπάγεται την πολιτική ενίσχυση της ριζοσπαστικής Αριστεράς, της Αριστεράς των κινημάτων και του αντικαπιταλιστικού-σοσιαλιστικού οράματος, που υπερασπίζεται τα συμφέροντα της πλειοψηφίας (των εργαζομένων, της νεολαίας, των συνταξιούχων...) ως αυτοσκοπό, κι όχι ως μέσο για να εξέλθει ο καπιταλισμός από την κρίση του.

Στην ημερήσια διάταξη μπαίνει έτσι η διαμόρφωση των όρων για μια εναλλακτική αριστερή διακυβέρνηση, που θα στοχεύει στην πολιτική και κοινωνική εξουσία των εργαζομένων, και ως εκ τούτου στον μαρασμό των ιεραρχικών-εξουσιαστικών κρατικών δομών και της οικονομίας του χρήματος και των εμπορεύσιμων αξιών: Ο σοσιαλισμός του 21ου αιώνα!